

М. О. Солодкий,

доктор філософії, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ БІРЖОВОГО РИНКУ ЄВРОПИ

Проаналізовано сучасний стан розвитку біржового ринку в країнах Європи, розкриті шляхи його подальшого удосконалення.

The modern state of commodity exchange market development in Europe is analyzed and ways of its future improvements are created.

Ключові слова: біржовий ринок Європи, електронна технологія біржової торгівлі, біржова консолідація, фінансові інструменти, спотовий майданчик, торгівля електроенергією і газом.

Key words: commodity exchange market of Europe, electronic trading technology, exchange's consolidation, financial instruments, spot market, trading by energy and gas.

Динаміка розвитку світового біржового ринку характеризується прискореними та стабільними темпами зростання обсягів торгівлі, широким впровадженням новітніх електронних технологій торгівлі та кліринго-розрахункових операцій, переходом на прибуткову форму організації діяльності бірж, що призвело до різкого скорочення їх кількості та створення глобальних біржових альянсів.

Цей процес, безумовно, торкнувся і біржового ринку країн Європи, де за останнє десятиріччя відбулися суттєві зміни в торгівлі товарними та фінансовими інструментами та скорочення бірж майже в два рази.

Новостворені біржові альянси нині стали потужними центрами ціноутворення і являють собою перспективну сферу інвестування капіталів та трансферту товарних і фінансових потоків.

Зміни останніх років призвели і до того, що одним із основних джерел розміщення капіталів, поряд з такими традиційними інвестиційними інструментами, як цінні папери, боргові зобов'язання, нерухомість, частіше почали використовувати біржові деривативні інструменти.

У зв'язку з цим серйозні трансформаційні процеси, що охопили європейський біржовий ринок в останнє десятиріччя, викликали гострий інтерес та потребу детального дослідження.

Вивченню світового біржового ринку присвячено багато наукових та публіцистичних праць зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Д. Швагера, П. Конорса, К. Шеррі, І. Наймана, Л. Вільямс, О. Дегтярьової, В. Гниляк, М. Солодкого, О. Сохацької та інших. Враховуючи важливість та багатогранність даної проблеми і сьогоднішнє питання подальших досліджень розвитку європейського біржового ринку залишаються актуальними.

Метою дослідження є аналіз організації функціонування біржового ринку країн Європи та визначення перспективних напрямів його розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Чільне місце у розвитку світового біржового ринку посідають Європейські біржі, переважна більшість із яких тривалий час була сконцентрована у Великій Британії. Лондон протягом століть був і залишається важливим світовим фінансовим центром, де розташовані численні фірми послуг, такі як банки, страхові компанії, експедиційні і фрахтові компанії, що багато в чому оптимізує організацію міжнародного товарообігу.

До бірж світового значення, які розміщені в Європі, відноситься нова біржа EUREX, яка є біржовим альянсом, створеним 1998 р. на базі німецької біржі Deutsche Borse AG та швейцарської біржі SIX Swiss Exchange [5]. Саме формування цієї біржі послужило початком біржової консолідації та поширенню глобальної електронізації технології біржової торгівлі. Практично з самого початку її створення і до 2005 р. ця біржа зайняла провідну позицію на світовому біржовому ринку за обсягом укладених угод. Так, в останні роки середньорічний обсяг укладених угод коливається в межах 2—3 млрд угод (рис. 1).

Необхідно відзначити, що основною спеціалізацією біржі є контракти на державні облігації уряду Німеччини, фондові індекси, акції та інструменти фінансової інженерії. Найважливішою складовою успіху у такому швидкому виході в лідери світового біржового ринку фахівці вважають перехід на електронну технологію

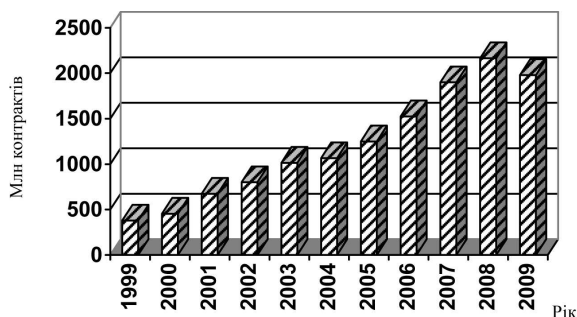

Рис. 1. Кількість укладених угод на біржі EUREX

торгівлі, розширення кола учасників, що забезпечило високу обіговість та ліквідність на ринку, а також прибуткова форма організації біржі, що дає змогу постійно удосконалювати технологічну базу біржі і здешевлювати участь у безпосередніх торгах для основної маси учасників-спекулянтів. Крім того, спектр інструментів біржі включає винятково фінансові інструменти, які нині є найбільш ліквідними та популярними інструментами не тільки спекуляції, а й джерелом інвестицій.

Враховуючи тенденції розвитку світового біржового ринку, європейська біржа EUREX сьогодні пропонує широкий спектр деривативів на відсоткові ставки, цінні папери, фондові індекси, дивіденди, індекси на волатильність, індекси на активи фондів, кредитні деривативи, інфляційні деривативи, товарні деривативи, погодні деривативи. Організаційна структура біржі також включає в себе консолідовані біржові майданчики (рис. 2) [5].

У 2007 р. EUREX консолідувалась з американською біржею International Securities Exchange (ISE), а також спільно з Словенською біржею BSP Regionalna Energetska Borza, яка залишила за собою контрольний пакет у 51%, вони організували спільний спотовий майданчик для торгівлі електроенергією та газом. Перевагами цієї біржі є її гнучкість у стратегії розвитку, її по праву можна вважати однією з найперспективніших бірж світу.

Показовим прикладом біржової консолідації стало створення у 2002 р. європейської біржі EURONEXT, яка поглинула Лондонську Міжнародну фінансову ф'ючерсну біржу (LIFFE), що відразу вивело цю біржу в трійку найбільших бірж світу. Лондонська Міжнародна фінансова ф'ючерсна біржа одержала теперішню назву у вересні 1982 р. (раніше вона називалася Лондонською товарною біржею). Предметом обороту на цій біржі є сільськогосподарські продукти, такі як кава сорту "Робуста", какао, білий цукор і цукор-сирець, картопля, насіння олійних культур та олія (соняшникова, соєва, кокосова, ріпакова, арахісова та з льону), соєвий шрот і каучук.

Ця біржа стала першою в Європі, яка із 1987 р. застосовує електронну систему під час здійснення комерційних операцій. Після освоєння новітньої технології біржа розпочала інтенсивно торгувати фінансовими інструментами, такими як

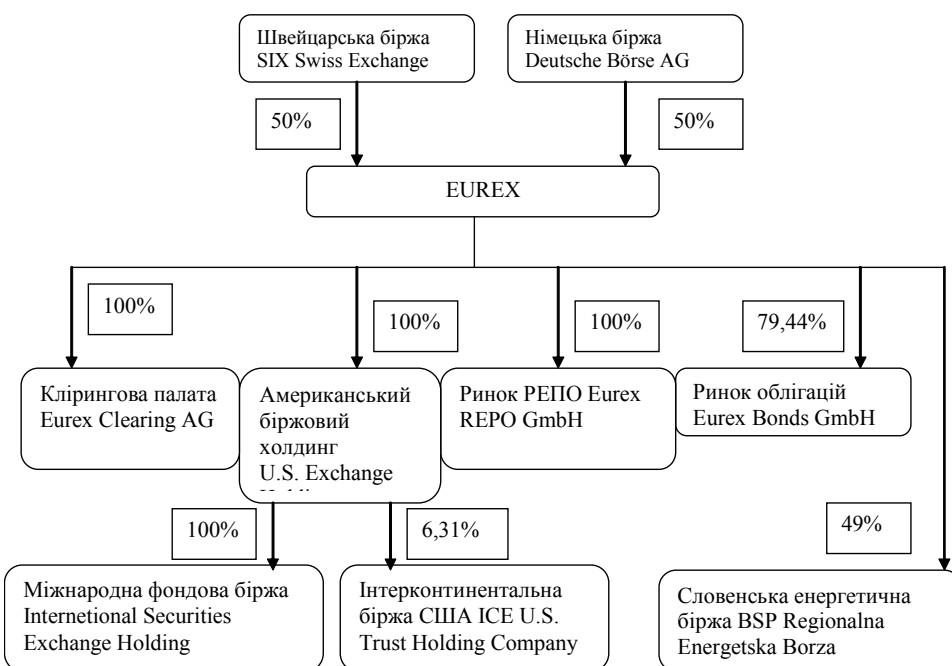

Рис. 2. Організаційна структура біржі EUREX

державні цінні папери, валютні курси, фондові індекси. Біржа EURONEXT поглинула ще декілька великих європейських бірж, зокрема французьку біржу MATIFF, Лісабонську, Бельгійську, Амстердамську біржі та ряд інших і в результаті стала потужною пан'європейською біржею товарних та фінансових ф'ючерсів і опціонів, яка нині входить до п'ятірки провідних світових бірж.

Визначною подією в розвитку цієї біржі також стало її злиття з американською фондовою біржею у 2007 р. (New York Stock Exchange), що забезпечило виникнення ще одного міжконтинентального альянсу на світовому біржовому ринку. Сьогодні цією біржею котирується понад 8000 різних за географією та галузями акцій [4].

NYSE-EURONEXT має розгалужену організаційну структуру, яка включає різноманітні торговельні майданчики, розташовані в США та Європі- NYSE, NYSE Arca NYSE Amex, NYSE Euronext — NYSE Alternext та NYSE LIFFE (рис. 3) [8].

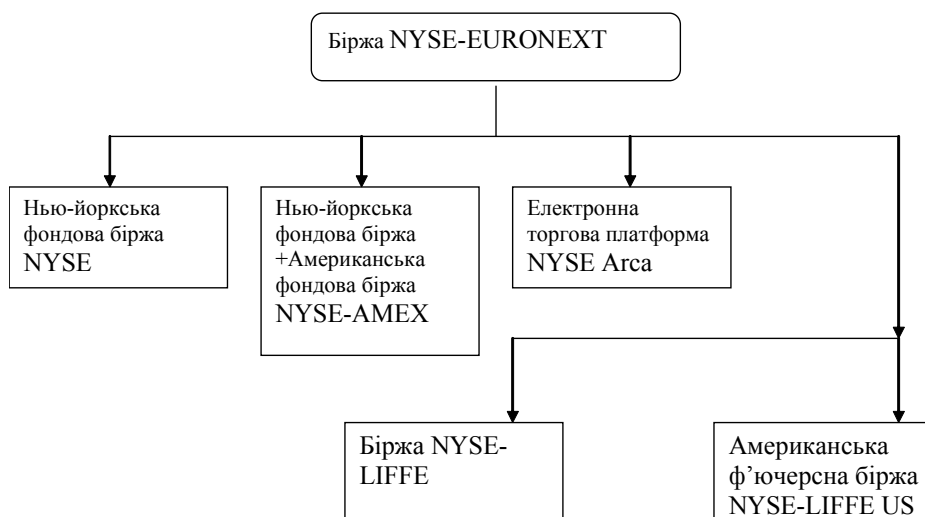

Рис. 3. Організаційна структура біржі NYSE-EURONEXT

У Європі NYSE LIFFE структурний підрозділ EURONEXT охоплює ринок фінансових і товарних деривативів Амстердама, Брюсселя, Лісабона, Лондона та Парижа, де сума торгівельного обігу складає біля 2000 мільярдів євро [7]. Тут широко представлений і ринок деривативів на сільськогосподарську продукцію. В 2008 р. середньоденний обсяг торгівлі ф'ючерсними та опціонними контрактами на пшеницю фуражну і продовольчу, кукурудзу, ріпак, цукор, какао, кофе сягнув понад 52 тисячі контрактів.

До категорії провідних на європейському біржовому ринку відносять і Лондонську біржу металів (London Metal Exchange), яка є традиційно головним біржовим ринком кольорових металів, виступає барометром цін у світовій торгівлі, використовується для хеджування, розробляє стандартні умови біржових контрактів.

Об'єктом обороту на цій біржі є мідь, алюміній, цинк, свинець, олово, нікель і срібло, чавун та пластик. Тут укладаються як ф'ючерсні, так і форвардні угоди, причому частка останніх дуже висока. Значну частину оборотів становлять угоди іноземних контрагентів, у тому числі західноєвропейських, американських і японських, а також східноєвропейських. Щоденні котирування цих металів на біржі є одним із найважливіших коефіцієнтів світової ціни, прийнятої в міжнародній торгівлі. Обсяг торгівлі 2009 р. досяг 111,9 млн лотів, що еквівалентно 4,71 трлн дол. США і складає 29 млрд дол. США середньоденного обороту на біржі. Важливо відмітити, що понад 95% усіх угод є міжнародними, а не внутрішнього ринку, що забезпечує даній біржі міжнародний статус на ринку металів та фінансових біржових інструментів. У квітні 2010 р. біржа вперше відкрила своє представництво за кордоном в Сінгапурі, основним фактором, що сприяв цьому, було те, що члени біржі мають брокерські контори в Сінгапурі [3, 6].

Лондон є також важливим міжнародним центром торгівлі нафтою та нафтопродуктами. Так, у 1980 р. розпочала свою діяльність Міжнародна нафтова біржа (International petroleum exchange) [9]. Тривалий час до 2000 р. біржа існувала як неприбуткова організація, на якій здійснювалась торгівля деривативами на продукцію нафтової галузі. Проте з метою утримання провідних позицій і забезпечення конкурентних умов торгівлі на ринку паливно-енергетичного комплексу біржа у 2000 р. провела реорганізацію, відмовившись від форми некомерційного партнерства. У результаті чого в 2001 р. акції біржі придбала американська біржа Intercontinental exchange, перетворивши її на дочірню компанію з новою назвою ICE Futures Europe.

ВИСНОВКИ

Основними факторами, що сприяли інтенсивному розвитку європейського біржового ринку, стали більш швидкі темпи впровадження новітніх систем, які ґрунтуються на використанні електронної технології проведення всіх операцій на біржах, перехід на прибуткову форму існування, а також нескінченний процес біржової консолідації.

У цілому слід, відмітити, що за останні 10 років біржовий ринок значно розширився, всюди у світі з'являються нові біржі, які здійснюють біржові операції пе-

реважно фінансовими інструментами. Між ними виникає жорстка конкуренція, в результаті якої біржі створюють внутрішні та міжконтинентальні альянси, найбільший розквіт яких спостерігався 2007 р. Проте подальші поглинання також відбуваються і новостворені альянси продовжують консолідуватись. У перспективах цієї конкурентної боротьби необхідно відзначити кілька важливих моментів. По-перше, багато бірж країн з ринковою економікою у даний час консолідується або проводять переговори щодо створення спільних біржових майданчиків з менш розвинутими біржами. По-друге, перспективним напрямом розвитку світових бірж та їх альянсів є залучення на їх майданчики позабіржових інструментів, що значно розширює коло інвестиційних інструментів, підвищуючи їх рівень гарантування завдяки біржовому клірингу, тобто продовжується поширення фінансової інженерії нових інструментів на глобальному рівні. По-третє, глобалізація та електронізація світового біржового ринку сприяє тому, що переважна більшість існує у формі електронних бірж, на іншій частині бірж до 90% операцій також проходить через електронний майданчик, що дозволяє стверджувати про витіснення старої технології торгівлі відкритим голосовим аукціоном у залі й перетворення її в найближчі роки в історичні музеї. По-четверте, практично із 2002 р. європейські біржі змінили неприбутковий статус на прибуткові організації. Випуск акцій та їх публічне розміщення на провідних фондових біржах забезпечує залучення потужних інвесторів та сприяє консолідації і створенню спільних біржових альянсів.

Отже, суперництво і співробітництво на біржовому ринку нині здійснюється паралельно. У цілому, подальші перспективи біржової галузі залежать від ситуації на реальних ринках, волатильності цін товарних і фінансових активів і від необхідності страхування цих ризиків та бажання проведення спекулятивних стратегій. Проте з огляду на ситуацію в нестабільному світі можна прогнозувати активний розвиток цих ринків.

Література:

1. Солодкий М.О. Біржовий ринок / Солодкий М.О. — К.: Джерела, 2002. — С. 18—30.
2. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.bis.org>
3. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.lme.com>
4. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.euronext.com>
5. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.eurexchange.com>
6. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.tocom.or.jp>
7. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.futuresmagazine.com>
8. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.world-exchanges.org>.
9. Електронний ресурс. — Режим доступу: [Offre Demade Agricole Advice on Price Risk Management www.oda-agri.com](http://www.oda-agri.com)
10. Електронний ресурс. — Режим доступу: <https://www.theice.com>

Стаття надійшла до редакції 09.10.2010 р.